

Kurt Vonnegut "Harmagedon tagasivaates"
Kirjastus Tänapäev, 2009

Morbiidsus ja sõjad

"Harmagedon tagasivaates" oli mõnda aega Kurt Vonneguti viimane teos (postuumselt avaldatud ja puha), aga praeguse seisuga on see tema viimane enne eelviimast. Raamatu esileht ütleb, et kogumik koosneb uutest ja avaldamata kirjutistest sõjast ja rahust, aga minu jaoks jäid põhiliste teemadena kõlama sojakolelused ja elu julmus.

Kaheksa üllitist kaheteistkümnest käsitlesid otseselt II maailmasõda, sekka üheksandaks veel üks novell I maailmasõjast. Dresdeni pommitamist, mille ta ise üle elas, mainis Vonnegut omakorda neljas neist. Üldiselt polekski sellest midagi olnud, aga mulle hakkas vastu lugeda veel ja veel ja veel kirjeldusi Dresdeni pommistamisest, kui selle kohta juba terve romaani läbi lugenud olin ("Tapamaja, korpus viis"). Teise maailmasõja teema amendas end minu jaoks samuti, sest sellest puudus minu jaoks Vonnegutile omane võime lugejat lõpuni kaasa haarata ning midagi uut ja ootamatut pakkuda.

Jah, absurdi oli, huumorit ka omajagu. Hetkedel, mil autor näiteks novellis "Suur päev" nupust täitsa nikastanud kahurikuulihunniku välimusega kapten Poritskyt kirjeldas (lk 57 ja 55), turtsatasin naerda ja mõtlesin, et nüüd on ehk tagasi see Vonnegut, kes masendava ning tõsise süžee õige annuse absurdiga lihtsasti hoomatavaks ja kaasahaaravaks teeb. Selle asemel aga jätkusid kirjeldused sõjavangide rusuvatest eludest ja igasugustest sõja või mingi kohutava ebaõigluse all kannatajatest. Kõige rohkem fantastikat näitasid võib-olla novellid "Suur päev" ja "Relvad enne võid". Esimene neist raakis tulevikus ajamasinaga I maailmasõja lahingutesse reisimisest, teine aga koosnes peaaegu ainult toidukirjeldustest, mida vahetasid omavahel Ameerika sõjavangid Dresdenis – samas kui eessõnast olin teada saanud, et Vonnegutile polevat sellised igapäevaelu triviaalsused nagu toit üldse korda läinud.

Kogumiku sissejuhatuse kirjutas Kurt Vonneguti poeg Mark mõned kuud peale isa surma. Et eessõna mõista, oleks vaja teada natuke tausta. Üks esseekogu teostest oli Vonneguti viimane kirjatükk – kõne, mille ta kirjutas paar nädalat enne surma ja mille hiljem kandis ühel üritusel ette tema poeg (seesama Mark). Igal juhul jäi tollest eessõnast pigem mulje kui järelehüüdest. Idealiseeriv ja nukker toon, millega Mark kirjeldas isa suurepärase kirjutamisannet, tagasihoidlikku loomust ja ärksat mõistust, ei mõjunud minu arvates sellise teose sissejuhatusest hästi, sest viis mõtted pigem morbiidsetele radadele.

Kogumikku läbivale rusuvale meeleolule vajutas minu jaoks pitseri Clowes Halli kõne, mis oli üks esimesi kirjutisi peale sissejuhatust. Sisult oli see ehe absurdinäide,

sest iga lõik kujutas mingit uut ja esmapilgul täiesti seosetut mõttekäiku, aga mingil põhjusel märkasin rohkem hoopis vormilisi vahendeid. Lugeda Vonneguti korduvatest pöördumistest publiku poole ja samas teada, et tema ise oli sellel ajal juba surnud, tekitas tõeliselt kõheda meeleolu. Kuigi ta oli üle kaheksakümne aasta vana, ei olnud tal mingit aimu, et ta nende mõne nädala jooksul kõne kirjutamisest selle ettekandmiseni siitilmast lahkub. Kogumik oli juba iseenesest morbiidne, sest sõjateemalistes novellides vast teisiti ei saagi, aga nüüd tundub süngus olevat erilisel rõhutatud ja isiklik.

Pikapeale muutus teose pessimistlik toon aga üksluisemaks ja lõpuks ei suutnud ma enam kõiki lugusid üksteisest eksimatult eristada. Tegevuskohad ja süžeed olid mitmel juhul väga sarnased või peaaegu identsed, aga see tuli isegi kasuks, sest distantseeris negatiivsetest meeleoludest. Vonnegut kasutas tihti oma teostes samu tegelasi mitu korda (näiteks Kilgore Trout), aga antud kogumikus see minu arvates oma eesmärgi ei teeni, sest samade nimedega tegelased eri novellides tekitasid rohkem segadust kui aitasid teost ühtsemaks tervikuks siduda.

Tegelikult oli ka novelle, mis mind kõnetasid – neist kõige rohkem “Ükssarviku lõks”, mis rääkis vaesest perekonnast ja pereisa idealistlikust siseheitlusest keskaegsel Inglismaal. Mulle meeldis, et seal oli olemas kindel algus, keskpaik ja puänt, mütoloogiline ükssarvikuauk tekitas aga uudishimu ja pani rohkem kui hetkeks mõtlema, mis metafoorsed tähendused selle taga peituda võivad. Novell suutis tekitada mulje, et seda saab nii rohkem kui vähem metafoorsel tasandil lugedes nautida. Mulle meeldis ka, et Vonnegut ei läinud kirjeldustega dramaatiliselt üle võlli, vaid kasutas minimalistlikumaid vahendeid, et fantastilisi nähtusi edasi anda.

“Harmagedon tagasivaates” ei olnud tegelikult halb raamat, aga probleem oli tõenäoliselt minu väga kõrgete ootustes Vonnegutile. Ilmselt mängis minu arvamuses rolli ka isiklik suhtumine surma temaatikasse ja seetõttu ei suutnud ma piisavalt hinnata näiteks sissejuhatust, mis tegelikult pakkus põnevat informatsiooni Vonneguti elu kohta, ega kirja, mille ta peale II maailmasõja lõppu repatrieerimislaagrist koju saatis. Kogumik tundus mulle sellisena, mida peaks pigem lugema paadunud Vonneguti austaja kui tema teostega esmatutvuse tegija.